

► FOR SOCIETY

Bruggen bouwen tussen jongeren en (jeugd)beleid

Rapportage Innovatienetwerk jeugd

Werkplaats Sociaal Domein
Noord-Brabant Fontys

Werkplaats Sociaal Domein Fontys Noord-Brabant Datum: 20 januari 2025

Onderzoekers: Jitske van der Sanden, Iris Middendorp, Sabina Meiling

Lector: Mariel van Pelt

Deze publicatie is tot stand gekomen dankzij financiering van het Ministerie van VWS.

Inhoudsopgave

Inhoud

Inhoudsopgave	2
Inleiding.....	3
Belang van zeggenschap en inspraak van jongeren.....	3
Vormgeven aan zeggenschap en inspraak: Het Innovatienetwerk Jeugd	4
Doel en vraagstelling	5
Thematische inbedding lectoraat sociale veerkracht	5
Onderzoeksaanpak	6
Resultaten	8
Werkzame elementen aanpak INJ volgens stakeholders.....	8
Uitdagingen	14
Conclusie en aanbevelingen	17
Vijf beleefde werkzame elementen.....	17
Versterken van agency en zeggenschap van jongeren	17
Groeimogelijkheden	18
Geraadpleegde literatuur	20

Inleiding

Belang van zeggenschap en inspraak van jongeren

Het hebben van inspraak is belangrijk voor jongeren. Zo is 'je gehoord voelen' een essentieel onderdeel van positief opgroeien (NJI, 2018). Jongeren leren op deze manier dat hun stem ertoe doet (De Winter, 2017, 2024). De Winter (2024) benadrukt in dit verband het belang van 'agency': "het vermogen van kinderen en jongeren om invloed uit te oefenen op hun sociale relaties, op beslissingen die hun eigen leven raken, op hun sociale omgeving en op politiek en beleid" (p.63). Het hebben van agency draagt bij aan psychisch welbevinden en vormt een belangrijke buffer tegen depressies en angstklachten. Luisteren naar de stem van jongeren is niet vrijblijvend: voor jeugdigen is het recht op het geven van hun mening en inspraak bij beslissingen die belangrijk zijn voor hun leven vastgelegd in artikel 12 van het 'Verdrag voor de rechten van het kind' (UNICEF, *zd*). Het geven van een stem aan kinderen en jongeren is overigens niet alleen belangrijk voor henzelf. Voor het goed functioneren van een democratische samenleving is het essentieel dat mensen zich gehoord voelen (De Winter, 2024). Ook weten we uit onderzoek dat duurzame veranderingen als gevolg van sociale interventies alleen tot stand komen in samenwerking met de mensen om wie het gaat (De Groot & Van der Zwet, 2019). Bovendien kunnen jongeren creatieve ideeën aandragen, waar volwassenen niet aan hadden gedacht (Abdallah et al., 2023).

Ondanks deze redenen om werk te maken van de zeggenschap en agency van jongeren, is het serieus nemen van hun stem geenszins vanzelfsprekend. Dat heeft te maken met twee manieren van kijken die dominant zijn in onze samenleving: de gebrekenblik en het transitiedenken (Abdallah et al., 2023; Sieckelinck & Kaulingfreks, 2023; De Winter, 2011). Vanuit de eerste blik ligt de focus op deficiëntie, op dat wat er mis is met jeugdigen en vervolgens op het repareren daarvan. Een sterke gerichtheid op het beheersen en aanpassen van gedrag, die bijvoorbeeld kenmerkend is voor het in (jeugd)zorg dominante diagnose-behandelmodel, past hierbij. Vanuit de tweede, het transitiedenken, wordt jong zijn als een fase beschouwd die ten dienste staat aan volwassen worden. Bezien vanuit dit gedachtengoed zijn jongeren als het ware incomplete volwassenen die we nog niet voor 'vol' kunnen aanzien ('jij snapt dit nog niet'). Beide perspectieven hebben maar weinig aandacht voor de creatieve en creërende ideeën van jongeren en nemen (onbewust) de stem van jongeren weinig serieus: jongeren zijn er of niet toe in staat (vanwege een gebrek) of nog niet aan toe (omdat ze nog niet oud genoeg zijn). Diverse deskundigen pleiten daarom voor een andere kijk op jongeren, waarin hun agency meer centraal staat, en waarin zij niet slechts doelgroep van interventies en beleid zijn, maar ook een brongroep van oplossingen (Sieckelinck & Kaulingfreks, 2022; De Winter, 2024; Abdallah et al., 2024).

De verantwoordelijkheid voor het ontwikkelen van en vormgeven aan agency ligt niet alleen bij jongeren. Zo beschouwen Abdallah et al. (2024) agency als een sociale culturele kracht; een samenspel tussen jongeren, volwassenen, instituties en de fysieke leefomgeving. Zij pleiten ervoor om instituties en leefomgeving zo vorm te geven dat deze rechtdoen aan het idee van jongeren als medevormgevers van de samenleving. Volwassenen en jeugdprofessionals kunnen agency arrangeren door aandacht te hebben voor de volgende vier onderdelen (Abdallah et al., 2023):

1. Aansluiten: het met elkaar afstemmen, voortdurend checken of je elkaar nog begrijpt
2. Uitnodigen: veilige en vertrouwde omgeving en activiteiten creëren (een tussenruimte, die samen met jongeren wordt opgebouwd en ingericht)
3. Uitdagen: comfortzone oprekken, jongeren de leiding geven
4. Agenderen: mogelijkheden voor jongeren uitbreiden om niet alleen zichzelf te ontwikkelen maar ook veranderingen in hun omgeving te bewerkstelligen

Jongerenraden vormen een manier om de stem van jongeren en hun democratisch burgerschap centraal te stellen, bijvoorbeeld in (gemeentelijk) beleid (Feringa, 2014). Uit onderzoek van het NJI (De Vries & Donker, 2024) blijkt dat veel gemeenten de intentie hebben om de stem van jongeren te horen en mee te nemen in beleidsvorming. Tegelijkertijd blijkt uit ditzelfde onderzoek dat, mede als gevolg van onduidelijke communicatie van beleidsmakers of gemeenten, het voor jongeren niet altijd duidelijk is dat en op welke manier zij hun stem mogen laten horen. Uit onderzoek naar jongerenraden weten we verder dat representatie en mandaat belangrijke aandachtspunten zijn. Zo zitten in raden vaak de meest mondige jongeren waardoor er van volledige representatie geen sprake is (Feringa, 2013), en hebben beleidsmakers de belangrijkste beslissingen vaak vooraf al gemaakt waardoor er voor de jongeren vooral sprake is van inspraak achteraf (Kaulingfreks, 2023). Relevant in dit kader is de zogenaamde autocipatieladder van Hofman (2000) waarin hij de in sociaal beleid veel gebruikte participatieladder – waarin verschillende vormen van participatie inzichtelijk zijn gemaakt – heeft aangevuld met een verantwoordelijkheids ladder (zie figuur 1). Participatie en zeggenschap, zo stelt hij, komen namelijk ook met verantwoordelijkheid. Het is belangrijk dat zeggenschap en verantwoordelijkheid op hetzelfde niveau van de ladder zitten, pas dan kan er sprake zijn van gedeelde invloed (Hofman, 2000).

Figuur 1: Autocipatieladder (Hofman, 2000)

Vormgeven aan zeggenschap en inspraak: Het Innovatienetwerk Jeugd

Het Innovatienetwerk Jeugd (INJ) is een voorbeeld van een netwerk met jongerenraad dat sinds 2015 in de regio Hart van Brabant (met daarin 11 gemeenten) actief vorm wil geven aan jongerenparticipatie en zeggenschap van jongeren. Vanuit dit netwerk leveren

professionals van diverse organisaties, ondernemers en jongeren, samen een bijdrage aan het verbeteren van de jeugdhulp in de regio. De missie van het INJ is het aanjagen van innovaties en het bevorderen van jongerenparticipatie in beleid om zo de kwaliteit van leven van de jeugd en de zeggenschap over jeugdhulpverlening in de regio Hart van Brabant te verbeteren. Het netwerk doet dit samen met en voor jongeren. Het jongeren-netwerk van het INJ is vormgegeven onder de paraplu 'Samen met de Jeugd' (SMDJ). Hieronder vallen diverse activiteiten zoals de Jeugdwelzijnsraad. Vanuit de Jeugdwelzijnsraad geven jongeren van 16-27 jaar met een jeugdhulp achtergrond gevraagd en ongevraagd advies geven aan gemeenten en beleidsmakers jeugd over actuele onderwerpen in de jeugdhulp, met als doel om de beleidsontwikkeling in de jeugdhulp te verbeteren. Zo heeft de JWR bijvoorbeeld meegedacht met 'de inkoop van de jeugdhulp', en is er naar aanleiding van het thema 'uithuisplaatsingen' een *serious game* ontwikkeld.

Sinds 2015 hebben de betrokkenen bij het INJ kennis en ervaring opgedaan op het gebied van zeggenschap van jongeren bij vernieuwingen en beleid. Bij hen bestaat het idee dat Samen met de jeugd een unieke aanpak heeft. Hoewel veel van de activiteiten 'op maat' plaatsvinden, is de aanname dat de aanpak ook algemene principes kent. Het handelen van de betrokkenen is sterk gebaseerd op de opgedane praktijkkennis van de afgelopen jaren. De behoefte leeft om inzichtelijk te maken wat zij doen en wat wel en niet werkt, zodat ook andere partijen ervan kunnen leren, zonder dat dit resulteert in een check- of afvinklijst.

Doel en vraagstelling

Het Innovatienetwerk Jeugd werkt vanaf 2015 samen met jongeren aan beleidsinspraak in de jeugdhulp en heeft daarin een aanpak ontwikkeld die volgens de betrokkenen 'werkt'. Zij hebben de behoefte aan het expliciteren van hun werkwijze, zodat ook andere praktijken die meer recht willen doen aan de stem van jongeren ervan kunnen leren en gebruik van kunnen maken. Dit levert een bijdrage aan het overdraagbaar maken van hun werkwijze naar andere jongerenraden en netwerken. Bovenstaande leidt tot de volgende onderzoeksvraag:

Wat zijn volgens diverse stakeholders de werkzame elementen van de aanpak van Samen met de jeugd/Het Innovatienetwerk Jeugd en hoe versterken zij hiermee de zeggenschap en agency van jongeren?

Thematische inbedding lectoraat sociale veerkracht

De centrale vraag van het lectoraat Sociale veerkracht luidt: hoe zien processen van sociale veerkracht eruit, hoe kan sociale veerkracht ondersteund worden met samenlevingsopbouw en structureel werken en wat vraagt dat van het handelen van sociaal werkers? Doelstellingen daarbij zijn (Van Pelt & Rocak, 2023):

1. Het verstevigen van sociale cohesie en sociaal kapitaal.
2. Capaciteitsontwikkeling van leden van de sociale gemeenschap en sociaal leren.
3. Versterken van democratie en zeggenschap.
4. Maatschappijhervorming en het realiseren van verandering in de leefomgeving op thema's die door de gemeenschap belangrijk worden gevonden.

Het onderzoek samen met het Innovatienetwerk Jeugd sluit met name aan bij de derde en vierde doelstelling. Tevens draagt het bij aan de kennisagenda van de Werkplaats Sociaal Domein, waarin 'zeggenschap/stem geven aan jongeren' als thema is opgenomen.

Onderzoeksaanpak

Vanwege de focus op praktijkkennis ('practice based evidence') en de ervaringen, motieven en perspectieven van de betrokkenen zelf, is gekozen voor een kwalitatieve onderzoeksopzet (Boeije, 2015). Daarbij is gebruik gemaakt van een voor dit type onderzoek gebruikelijke open procedure (Boeije, 2015); dat wil zeggen dat de uitvoering van het onderzoek op voorhand niet geheel vastlag, waardoor het mogelijk was om flexibel op het onderzoeksveld te kunnen reageren. Voortvloeiend uit de keuze voor kwalitatief onderzoek, is een drietal onderzoeksmethoden geselecteerd, namelijk observeren, interviewen en document-analyse. De onderzoeksactiviteiten hebben verspreid over twee onderzoeksfasen plaatsgevonden in de periode maart 2024 tot en met september 2025.

In de diverse onderzoeksmethoden lag de focus op werkzame elementen van de aanpak van het INJ in relatie tot het geven van een stem aan jongeren. We benadrukken hier dat het gaat om de *beleefde* werkzame elementen van de diverse betrokkenen die we spraken. Deze hebben we vervolgens nader geanalyseerd met behulp van de observaties en beschikbare documenten.

In schema ziet de dataverzameling er zo uit:

Onderzoeksactiviteit	Inhoud	Nr
FASE 1		
Interviews	Interview 2 beleidsmakers	1.
	Interview 1 beleidsmaker	2.
	Interview 2 beleidsmakers	3.
	Interview jongere	4.
	Interview jongere	5.
	Interview 2 aanjagers jongerenparticipatie	6.
Observaties	Workshop	7.
	Pitch	8.
	Bijeenkomst JWR	9.
	Bijeenkomst JWR	10.
Documenten	Evaluaties met jongeren JWR en SMDJ	11.
	Draaiboek JWR	12.
	Meerjaren-strategie	13.
FASE 2		
Terugkoppeling resultaten	Plan van aanpak bijeenkomst – supportteam	-
	Plan van aanpak bijeenkomst - JWR	-
	Plan van aanpak bijeenkomst – professionals & beleidsmakers	-
	Plan van aanpak bijeenkomst – ambtenaren jeugd	-

Tabel 1: overzicht dataverzameling

FASE 1

Observaties

Door middel van het bijwonen en observeren van twee bijeenkomsten van de jeugdwelzijnsraad en het bijwonen van twee workshops over de aanpak van het INJ is getracht zicht te krijgen op de werkwijze van Het Innovatienetwerk Jeugd. Onderzoekers van het lectoraat hebben daarnaast een workshop bijgewoond getiteld 'eerste hulp bij jongerenparticipatie: hoe betrek je jongeren bij beleidsvorming'. De onderzoekers zijn tevens betrokken geweest bij de voorbereiding van deze workshop. Tevens hebben zij samen met het INJ een pitch voor beleidsmakers, sociaal werkers, en praktijkonderzoekers voorbereid en verzorgd, gericht op het verbinden van de leefwereld van jongeren en beleid.

Interviews

Door middel van semigestructureerde (groeps)interviews hebben de onderzoekers de perspectieven van diverse stakeholders in kaart gebracht. Specifiek spraken we met twee aanjagers jongerenparticipatie, vier bij het INJ betrokken beleidsmedewerkers van gemeente X, een beleidsmedewerker betrokken bij de GGD en twee jongeren (lid JWR). In totaal hebben we daarmee negen respondenten geïnterviewd.

Documentanalyse

Door middel van analyse van de volgende documenten is de werkwijze en werkzame elementen van het INJ verder inzichtelijk gemaakt:

- Draaiboek van een JWR bijeenkomst
- Beleidsdocument/meerjarenstrategie INJ
- Digitale evaluaties door jongeren die deel hebben genomen aan activiteiten van Samen met de Jeugd, meer specifiek gaat het om:
 - o Seizoensafsluiting JWR '23-'24 (10 jongeren)
 - o Jaarafsluiting SMDJ '23 (17 jongeren)

FASE 2

De eerste onderzoeksfase resulteerde in de identificatie van vijf werkzame elementen. De tweede onderzoeksfase had tot doel om de gevonden onderzoeksresultaten terug te koppelen aan en te verifiëren bij de diverse belanghebbenden en waar nodig de resultaten aan te scherpen. Deze fase had daarmee een belangrijke rol voor de validiteit van het onderzoek. Het onderzoeksteam verzorgde tijdens deze fase een presentatie tijdens zogenaamde 'Plan van aanpak bijeenkomsten' van het INJ, waarin zij hun plannen voor de aankomende jaren deelden met: het supportteam (n=6), jongeren van de jeugdwelzijnsraad (n=9), professionals (n=3) en beleidsmakers en ambtenaren jeugd (n=12).

Resultaten

Alle goede ontwikkelingen maken mij trots. Samen zorgen we voor een betere toekomst voor de toekomstige jeugd [doc 11: jongere, evaluatie JWR]

In dit hoofdstuk zetten we allereerst de werkzame elementen van de aanpak van het Innovatie Netwerk Jeugd uiteen. Vervolgens gaan we in een aparte paragraaf in op enkele uitdagingen die we terugvonden in de data.

Werkzame elementen aanpak INJ volgens stakeholders

Op basis van analyse van interviewtranscripten, observaties en documenten zijn vijf werkzame elementen geïdentificeerd, die volgens stakeholders kenmerkend zijn voor de aanpak van het INJ. Deze elementen zijn:

1. De wijze waarop het INJ georganiseerd is
2. De verbindende rol van de aanjagers jongerenparticipatie
3. Met geduld aansluiten bij de leef- en beleefwereld van jongeren
4. 'Echte' inspraak: de stem van jongeren doet ertoe
5. Opbrengsten voor jongeren: leren en het opbouwen van een netwerk

Hieronder zijn deze elementen puntsgewijs uitgewerkt, ondersteund met voorbeelden en citaten uit de diverse data. Om duidelijk te maken uit welk document het citaat afkomstig is noteren we steeds een nummer bij ieder citaat. Dit nummer correspondeert met informatie in tabel 1.

De wijze waarop het INJ georganiseerd is

Zowel de direct betrokkenen bij het INJ als de beleidsmakers die we spraken geven aan dat de wijze waarop het INJ georganiseerd is cruciaal is voor het succes van de aanpak. Het INJ is gemeente-overstijgend georganiseerd en gefaciliteerd; het bedient niet één maar 11 gemeenten. De aanjagers jongerenparticipatie en coördinator zijn weliswaar in dienst van gemeente X, maar krijgen de vrijheid om hun werkzaamheden zelf vorm te geven. Zo is de financiering van het Innovatienetwerk Jeugd regionaal georganiseerd en is er sprake van een eigen budget en bestuurlijke en inhoudelijke vrijheid voor het opstellen van een agenda. Wanneer het supportteam, bestaande uit de netwerkpartners, akkoord is dan worden het programma en de activiteiten overgenomen door de bestuurders. De belangrijkste inhoudelijke toets is dat alle activiteiten starten bij de jongeren en dat ze een duidelijke meerwaarde voor hen hebben. Vrijheid en mandaat om de werkzaamheden gemeente-overstijgend vorm te geven zijn daarmee cruciale elementen in de organisatie van het INJ. Een van de aanjagers jongerenparticipatie zegt daarover:

En daar zit natuurlijk de unieke factor van het Innovatienetwerk jeugd dat je niet vanuit een organisatie werkt, maar juist met elkaar samen verbindt op het thema. Zodat je dicht bij het vuur zit, maar buiten het bureaucratische systeem. Niet dat

je met ieder idee dat je hebt langs al die tafels moet, want dan krijg je enorm veel vertraging. Dus dat maakt het ook zo uniek dat de wethouders als het ware hebben gezegd 'hier heb je gewoon dat bedrag en we trekken onze handen ervan af en het supportteam bepaalt'. [Interview 6: aanjagers jongerenparticipatie]

Verbindende rol van de aanjager jongerenparticipatie

De aanjagers jongerenparticipatie nemen een bijzondere rol in binnen de aanpak van het INJ. Kenmerkend is allereerst dat het hier om een aparte functie gaat. Waar veel gemeenten kiezen voor een model waarin bijvoorbeeld een 'eigen' beleidsmaker jongerenparticipatie als taak 'erbij' heeft, kiest de regio waarin het INJ opereert voor een aparte functie van aanjager jongerenparticipatie. Deze aanjagers zijn parttime bezig met het vormgeven aan jongerenparticipatie en opereren als bruggenbouwers tussen de wereld van beleid (de 'systeemwereld') en die van jongeren (de 'leefwereld'). Zelf zegt een van de aanjagers daarover het volgende: "Wij zijn echt die tolk tussen jongeren en beleid en daarin nemen wij beiden mee om elkaars taal en wereld beter te begrijpen, zodat je uiteindelijk ook die geldstromen niet door de wc spoelt" [interview 6: aanjagers jongerenparticipatie]. Een 'goede' aanjager jongerenparticipatie combineert zowel kennis en kunde op het gebied van de leefwereld van jongeren en jongerenparticipatie met kennis van beleid en communicatie. Ook is het handig als een aanjager een 'goede' netwerker is, zo vertelt een van de beleidsmakers over een van de aanjagers:

De wethouder weet haar ook goed te vinden, dus die heeft veel een-tweetjes met de wethouder. Die wethouder is heel enthousiast over haar. Zij zorgt ook echt dat er aandacht voor jongerenparticipatie is. Dat is natuurlijk wel handig, op het moment dat de wethouder jouw naam kent. [Interview 2: beleidsmakers]

Maar naast het hebben van kennis en expertise, geven diverse betrokkenen aan dat het toch vooral om het hebben van een bepaalde attitude gaat, waarbij gelijkwaardigheid en openheid belangrijke kernaspecten zijn. Eén van de jongeren die we spraken somt op:

Persoonlijkheid, ze nemen zichzelf mee naar het werk. Ze laten je empathie voelen, door eigen ervaring te delen. Ze zijn niet zakelijk of zwart wit. Soms nemen ze ook hun eigen verhaal mee. Ze zijn heel open minded, we gaan samen zoeken, ze staan open naar alle kanten. Humor is ook belangrijk, de grapjes gaan alle kanten op. [Interview 5: jongere]

Reflecterend op de vraag wat een goede aanjager jongerenparticipatie nou doet, antwoordt een beleidsadviseur:

Zij doen normaal. Dat is echt geen grap; zij doen normaal. Dus zij spreken iedereen op dezelfde manier aan. Dus ik als beleidsadviseur en mijn collega procesmanager, en dan zat er nog een coördinator of een andere manager bij, die werd op dezelfde manier aangesproken als die jongere die er al vijf jaar bij zit en de jongere die er pas net zit. Iedereen was gelijk. [Interview 1: beleidsmakers]

Een goede aanjager jongerenparticipatie moet dus aan nogal wat eisen voldoen; hij of zij kan duidelijk communiceren en weet wat zijn/haar rol is, beschikt over specifieke kennis en kunde en heeft daarnaast een houding gebaseerd op openheid en gelijkwaardigheid. Diverse betrokkenen geven aan dat de rol van aanjager jongerenparticipatie niet zomaar in een competentieprofiel te vangen is, zoals ook blijkt uit onderstaand gesprek tussen twee beleidsmedewerkers. Hier zit tegelijkertijd ook een kwetsbaarheid, de rol laat zich niet zo makkelijk invullen.

R1: ik denk dat je er best wel een kluif aan hebt om hier een competentieprofiel op te schrijven. Ik zou ook niet zo goed weten waar je moet beginnen. Want je kan natuurlijk zeggen: het is fijn als iemand ambtelijke ervaring heeft. Het is ook fijn dat ze snappen hoe het politiek speelveld in elkaar zit. Ja, dat is allemaal waar. Maar het voelen, het aanvoelen wat je op welk moment het beste wel en niet kan zeggen, hoe je je moet opstellen tegenover die groep, en hoe je voor hen op moet komen. Zij [één van de aanjagers] is ook een soort van hun advocaat, hè? Zij beschermt ze ook dat, dat spreekt ze ook uit. [...] Vind maar eens zo iemand. [...]
R2: er is ook geen verschil tussen haar persoon en wat ze doet voor haar werk. Het is haar missie gewoon. [Interview 1: beleidsmakers]

De beschrijving hierboven sluit aan op wat door Maynard-Mooney & Musheno (2000) ook wel 'citizen agent' genoemd wordt, een rol waarin sociaal professionals als verbinders optreden tussen leef- en systeemwereld, om op die manier op te kunnen komen voor de belangen voor mensen wiens stem minder (snel) gehoord wordt. Een van de jongeren zegt hierover: "het zijn niet je vrienden, maar ze passen echt in je leefwereld. Ze zijn heel toegankelijk" [interview 5: jongere]. In de conclusie komen we hier nog op terug.

Met geduld aansluiten bij de leefwereld van jongeren

Bijeenkomsten vinden plaats op het moment dat het jongeren uitkomt. De bijeenkomst is in de taal van de jongeren. Eerst wordt de tijd genomen om samen te eten. De aanjagers nemen de tijd voor de relatie, daarna komt pas het inhoudelijke onderwerp, eerst is een veilige sfeer belangrijk. Er is een uitgebreid draaiboek en vooraf hebben de aanjagers diverse werkvormen bedacht, zoals werken met stellingen, of 'over de streep'. Zij delen hun enthousiasme. In deze bijeenkomsten is het niet alleen praten, maar ook doen. Het oogt als een gezellige groep, er wordt plezier gemaakt en er wordt samen gelachen. [observatie 10: bijeenkomst JWR]

Bovenstaande reflectie, opgesteld na een observatie van een bijeenkomst van de JWR, maakt duidelijk dat de aanjagers jongerenparticipatie op zorgvuldige wijze in contact treden met jongeren en in hun werkwijze voortdurend de aansluiting zoeken bij de

leefwereld van de jongeren. Zelf geven ze hierover aan dat het bij jongerenparticipatie belangrijk is om niet te snel in de actiemodus te schieten maar juist in de praktische aanpak stil te staan bij vragen als:

- Hoe benader je jongeren, hoe bouw je een band op en enthousiasmeer je ze, zonder dat je ze het gevoel geeft dat je iets van ze wil?
- Hoe nodig je jongeren uit voor bijeenkomsten, en hoe gebruik je daarbij de juiste middelen, taal, en timing. Hoe zorg je voor een veilige werksetting?
- Waar moet je op letten bij het vaststellen van een locatie voor een bijeenkomst (denk aan bereikbaarheid en sfeer van de ruimte)?
- Hoe kun je rekening houden met de groepsdynamica?

In de praktijk betekent dit dat de aanjagers jongerenparticipatie veel tijd investeren in het in contact treden met jongeren. Zij beschouwen dit als wezenlijk onderdeel van jongerenparticipatie. Het betekent dat zij:

- Zorgen dat zij aanwezig zijn op plekken waar jongeren samenkomen, zorgen dat jongeren hen leren kennen, eerst een band proberen te opbouwen, om ze pas daarna uit te nodigen voor een activiteit van het INJ
- Communiceren op manieren die passen bij jongeren, bijvoorbeeld via WhatsApp, en dat ze hen reminders sturen voor bijeenkomsten op de dag zelf
- Dat ze bij het kiezen van locaties voor hun activiteiten rekening houden met jongeren, bijvoorbeeld door te kiezen voor een ruimte dicht bij een station, maar ook door na te gaan of de ruimte bijdraagt aan een gevoel van veiligheid.
- Dat zij investeren in een groepsgevoel door in agenda's van bijeenkomsten ruim stil staan bij hoe het met iedereen gaat, de tijd te nemen om samen te eten en 'gewoon' lol te hebben samen.

Dit alles betekent de tijd nemen en accepteren dat jongerenparticipatie niet altijd snel gaat. Het gaat in de aanpak van het INJ nadrukkelijk om het leggen van een duurzame verbinding met jongeren, niet om een snelle interventie (zie ook Abdallah, et al., 2023). Het INJ probeert allereerst een plek te creëren waar jongeren mogen zijn en waar oprechte interesse is voor hun perspectief. Dit blijkt uit het draaiboek van de JWR, waarin de helft van de tijd uitgaat naar zaken als: een check in, vragen naar hoe het gaat, en het delen van ervaringen. Het inhoudelijk uitwisselen over jeugdbeleid is een van de onderdelen van de agenda. Jongeren waarderen deze aanpak en geven dit ook terug in de diverse evaluaties.

'Echte' inspraak: de stem van jongeren doet ertoe

Het gevaar van jongerenparticipatie is dat het een 'moetje' wordt, dat het instrumenteel wordt ingezet, dat het als het ware 'een vinkje' wordt. De aanjagers jongerenparticipatie en coördinator van het INJ zijn er alert op dat dit niet aan de orde is. Jongeren ervaren dat hun stem er echt toe doet, zoals duidelijk wordt uit dit citaat afkomstig uit een interview met een van de jongeren:

Bij sommige raden ben je gewoon decoratie om het vinkje te halen. Van 'hé, we hebben geparticipeerd'. Maar bij Samen met de jeugd is dat absoluut niet. [...] niet een persoon in een statig pakje die alleen maar informatie gaat zenden en vraagt, was dit goed? Zijn jullie het ermee eens en dan door. [interview 4: jongere]

Ook uit evaluaties met de jongeren blijkt dat het merendeel van hen het gevoel heeft dat hun stem ertoe doet en serieus genomen wordt: "een plek waar je gehoord wordt, zowel door de gemeente als door de groep". [doc 11: jaarafsluiting SMDJ]

Acties die de betrokkenen van het INJ ondernemen die hieraan bijdragen zijn:

- Duidelijkheid en heldere verwachtingen vooraf, zowel voor jongeren als beleidsmedewerkers (bijvoorbeeld door een duidelijk programma op te stellen)
- Aansturen op terugkoppeling van beleidsmakers aan INJ en jongeren: wat is er met de inspraak van de jongeren gedaan?
- Het positioneren van jongerenparticipatie als niet vrijblijvend; het is een logisch onderdeel van de werkwijze.

In de diverse data vinden we verschillende voorbeelden van momenten waarop jongeren het gevoel hebben gehad dat hun inspraak en stem ertoe deed. Zo noemt een van de jongeren het voorbeeld van het ontwerpen van een verjaardagskaart, voor jeugdigen die 18 worden en voor wie de jeugdhulp gaat veranderen. Tot voor kort kregen jongeren dan een zakelijke brief van de gemeente maar de jongeren van JWR vonden dat dit anders kon:

We hebben een keer een verjaardagskaart gemaakt. Nu krijg je een hele ambtelijke brief op ambtelijk papier met een handtekening van de burgemeester eronder met hoi je wordt 18, binnenkort moet je dit en dit en dit doen. Ja, wat doet de gemiddelde jongere? Die denkt is niet belangrijk, ik verscheur het, gooit hem weg. En nu hadden wij als jeugdwelzijnsraad een mooie verjaardagskaart ervan gemaakt. Met nu ben je 18, wel echt een leuke kaart. En die ligt zo goed als klaar om verstuurd te worden naar iedereen die 18 wordt. [interview 4: jongere]

Een ander voorbeeld wat in diverse interviews terugkomt is het F*CKD Gen Fest: een festival over mentale gezondheid voor jongeren wat door jongeren zelf bedacht, vormgegeven en gepresenteerd is. Een van de beleidsmakers vertelt daarover:

Dat merkte ik dus bij dat symposium van ja wow, ik kreeg bijna gewoon kippenvel van hoe stoer de jongeren daar op het podium stonden. Dat jeetje, ja, dit hebben zij gewoon eigenlijk allemaal zelf georganiseerd en wij als een beetje randvoorwaardelijk daarnaast zeg maar. [interview 2: beleidsmakers]

Twee voorbeelden van momenten en activiteiten waarop de stem van jongeren resulteerde in een concrete actie (groot of klein) met impact.

Opbrengsten voor jongeren: leren en netwerk

Ik heb geleerd mijn mening te uiten en dat daarin geen goed of fout is

Ik heb gewerkt aan mijn persoonlijke ontwikkeling. Bijvoorbeeld meer geduld hebben en mezelf niet vergelijken met anderen. Accepteren dat we met verschillende leeftijden en leefwerelden zitten. En meer diepgang in beleid.

Ik heb geleerd om niet alleen mijn eigen stem te laten horen, maar de stem van andere jongeren mee te nemen

[Doc 11: uitspraken van jongeren in evaluatie JWR & SMDJ]

Jongeren komen met hun deelname aan de activiteiten van het INJ niet alleen iets brengen, er is voor jongeren ook iets te halen: zo leren zij nieuwe vaardigheden en bouwen zij aan een netwerk. Jongeren die deelnemen aan de JWR krijgen niet alleen inspraak en invloed met betrekking tot voor hen relevante thema's maar ook de gelegenheid om trainingen te volgen gericht op ervaringskennis, ambassadeurschap en communicatie. Een van de jongeren vertelt hierover: "Elke jongere krijgt een eigen stem. We leren die te formuleren. We leren passende dingen, zoals een cursus ervaringsdeskundigheid. Er wordt naar je talenten gezocht" [interview 5: jongere]. Naast dat jongeren nieuwe vaardigheden leren en trainingen mogen volgen, bouwen zij (onbewust) ook aan een netwerk. Deze netwerken zijn zowel als bonding - groepen die zich in elkaar herkennen - als bridging - contact tussen mensen van verschillende groepen - te typeren (Szreter, 2000). Veel van de jongeren zijn al sinds een aantal jaar betrokken bij activiteiten van Samen met de jeugd. Het geeft hen het gevoel dat zij ergens bij horen. Ook vinden zij herkenning bij elkaar: een gevoel van 'ik ben niet de enige'. Sommige jongeren zijn de andere jongeren die zij ontmoeten in een van de activiteiten van het INJ zoals de jeugdwelzijnsraad, als vrienden gaan beschouwen. "Er is altijd ruimte om iets te delen, voor luisteren en goede gesprekken. Naast serieuze dingen is het vooral een fijne en goede groep vrienden voor me geworden" zegt een van de jongeren in een evaluatie [doc 11: evaluatie SMDJ]. Maar er ontstaan niet alleen bonding contacten, jongeren komen ook in contact met mensen die zij anders wellicht niet ontmoet zouden hebben, contacten die als bridging getypeerd zouden kunnen worden:

Toevallig afgelopen maandag fietste ik naar de Jeugdwelzijnsraad toe en toen zag ik een beleidsmedewerker die ook al een aantal keer is langs geweest en zij herkende mij en zwaaide meteen. Dat ik denk, dat is wel het leuke daaraan, dat je ook gewoon elkaar leert kennen. Als in van een werkrelatie natuurlijk. [interview 4: jongere]

Ik ben heel trots op dat ik samen met een ander JWR lid naar paleis Noordeinde ben geweest, voor een bijeenkomst over mentale problemen en hoe dat aan te pakken, daar was de koningin Maxima ook bij. Met de auto van de wethouder en chauffeur gingen we daar naartoe. Er was ook iemand van tv, een bn'er. Ik had echt het gevoel van dit is een bijzonder moment. Er werd echt geluisterd. [...]. En wat zo mooi werkte was dat wij als jongeren echt gelijk werden getrokken met de mensen in hoge functies, gelijk werden gezien. En dus niet met de trein, maar met de chique auto en chauffeur. [interview 5: jongere]

Dergelijke contacten leiden tot meer begrip over en weer. Zo zegt een van de jongeren "ik heb geleerd hoe complex het systeem is" [doc 11: evaluatie SMDJ]. En legt een van de beleidsmakers uit: "Volgens mij moet je echt het belang en perspectief van de jongeren meenemen om te weten: waar doe je dan goed aan? Wat hebben ze nodig?" [interview 2: beleidsmakers]. Een andere beleidsmaker geeft het volgende voorbeeld:

Als beleidsmakers doen we zo meer kennis op over de problematiek. Dat is waardevol. Soms denken we wel te weten wat jongeren belangrijk vinden. Dat ze

snel willen worden geholpen bijvoorbeeld, maar dan blijkt dat de jongeren liever wachten op iemand met wie ze een goede klik hebben. [doc 7: workshop]

Soms nemen contacten de vorm aan van een bijzondere vorm van bridging kapitaal, namelijk linking kapitaal. Het betreft de banden en relaties tussen mensen die van elkaar verschillen, vooral daar waar het gaat om macht en hun toegang tot (hulp)middelen en bronnen (Szreter, 2002, p.579). Vaak gaat het om relaties tussen individuen en instituties uit verschillende sociale strata (Urwin et al., 2008). Kenmerkend voor deze relatie is dat ondanks het verschil in macht, beide partijen op basis van wederzijds vertrouwen en respect een gezamenlijk doel willen bereiken. Een linking contact neemt de vorm van een soort 'sociale makelaar', die de voor hem of haar bereikbare middelen inzet om de ander te ondersteunen (Szreter, 2002). In die zin heeft een linking contact een empowerend karakter. Een voorbeeld hiervan komen we tegen in een van de interviews met de jongeren. Deze jongere vertelde dat er vanwege problemen met de regelgeving rondom haar woongroep binnenkort geen plek voor haar meer zou zijn om te wonen. Zij nam contact op met een van de aanjagers jongerenparticipatie die vervolgens haar netwerk binnen de gemeente X gebruikte om deze jongere in contact te brengen met de dienstdoende beleidsmedewerker. Deze organiseerde vervolgens een gesprek, waarna de huisvesting voor deze jongere weer was veiliggesteld.

Uitdagingen

De vijf werkzame elementen maken duidelijk op welke wijze het INJ vormgeeft aan inspraak van jongeren. Het vormgeven hieraan brengt echter soms ook uitdagingen met zich mee. Uit ons onderzoek wordt duidelijk dat de aanjagers jongerenparticipatie voortdurend bruggen bouwen tussen de wereld van jongeren die van beleid en dat ze voortdurend moeten schakelen tussen deze twee werelden en twee talen. Dit is niet altijd makkelijk. Vooral het bouwen van bruggen naar beleid kan uitdagingen met zich meebrengen. Zo legden we eerder uit dat de geduldige en duurzame aanpak van het INJ, waarin het niet zozeer draait om een snelle interventie, jongeren het gevoel geeft dat zij ertoe doen. Tegelijkertijd botst dit proces van geduld en contact maken soms wel eens met de volle agenda's en behoefte aan snel resultaat van beleidsmakers, ondanks dat zij allemaal zeer positief waren over het INJ en het belang van jongerenparticipatie allen onderschreven. De volgende citaten uit onze gesprekken met beleidsmakers maken dit spanningsveld duidelijk.

Het is ook niet altijd zo dat meteen een eerste sessie met jongeren heel veel oplevert. Ik merk dat jongeren best wel veel - wat helemaal terecht is - heel graag over hun eigen situatie praten en ook met elkaar, waar je dan bij zit. Terwijl, uiteindelijk is dat natuurlijk heel goed, maar uiteindelijk zit je wel aan tafel om vanuit je ervaring met iets nieuws te komen en ons te voeden. Dan zit je al een uur te praten met de jongeren over hoe ze erbij zitten. Nou, je kunt dan denken 'ik ben een beetje moe, ik heb werk'... Maar dan zie je ook hoe belangrijk dat is. Terwijl, daar zou ik echt zelf heel hard aan voorbij gegaan zijn. [...] Want het kost natuurlijk veel tijd en het is eigenlijk super onhandig, want je zit daar gewoon avonden tot 22 uur. Is natuurlijk allemaal buiten werktijd, voor ons dan natuurlijk. [...] Dat je soms denkt: "Als we doorpakken, zijn we met een half uur klaar". Dat is voor mijzelf super leerzaam, en ik kijk er nu op een andere manier naar.

[Interview 3: beleidsmakers]

Wij hebben een enorme werkdruk, we moeten zoveel, de dossiers staan allemaal onder spanning, ze zijn allemaal politiek enorm beladen, vooral jeugd gerelateerd. Dus je moet altijd door. En dan is zo iets als een avond bij de JWR zitten... Ik vind het megazinvol. Op mijn onderdeel vorig jaar was die ook heel zinvol, omdat het echt ook heel erg raakte aan hun ervaringen. Maar ik kan me ook voorstellen dat het soms als een soort van afgetikt boxje voelt, van: die moet ik nog meepakken. Ook vanwege de tijd. Niet het niet willen; ik geloof niet dat een beleidsmedewerker hier is die niet met de jongeren in gesprek wil. [Interview 1: beleidsmakers]

Het vormgeven aan jongerenparticipatie vraagt niet alleen iets van de aanjagers jongerenparticipatie in termen van kennis en kunde en attitude. Het vraagt ook iets van beleidsmakers. Die moeten 'out of the box' en flexibel kunnen denken. Sommige beleidsmakers uiten hun twijfels over of het vormgeven aan jongerenparticipatie past bij alle beleidsmakers en of alle gemeenten hier in dezelfde mate op zijn toegerust.

Ik denk dat je als beleidsmaker wel buiten kaders moet kunnen denken. Ik denk dat niet iedereen dit zo makkelijk kan. Het moet ook wel, denk ik een beetje in je zitten. [...] ik heb nu niet per se een persoon in mijn hoofd, maar ik kan me ook voorstellen dat er echt beleidsmakers zijn die echt denken, van ja daaag, de ouderwetse wil ik niet zeggen, maar het is wel meer van nu hè, dat stuk jongerenparticipatie. [...] Je moet kunnen levelen met jongeren en het moet wel ook een beetje in je zitten om uit je comfortzone te stappen. [Interview 2: beleidsmakers]

Ik heb het idee dat Gemeente X [grote gemeente] jongerenparticipatie er best wel goed in heeft zitten. Maar ik denk niet dat alle gemeenten dat hebben. Dus het zou ook mooi zijn als Gemeente Y [kleine gemeente] noem maar eventjes gewoon een voorbeeld gemeente ook een aanjager jongerenparticipatie binnen het gemeentehuis heeft lopen [interview 2: beleidsmakers]

Ook representatie wordt in sommige gesprekken genoemd als een aandachtspunt. Zo zitten er in de jeugdwelzijnsraad momenteel vooral jongeren met een achtergrond in de jeugdhulp, terwijl sommige beleidsmakers vanwege hun opdracht om juist ook meer preventief jeugdbeleid te ontwikkelen ook graag jongeren zouden spreken die een dergelijke achtergrond juist niet hebben.

Weet je wat ik lastig vind aan de Jeugdwelzijnsraad? En dat is misschien heel kritisch. Want ik ben dus echt superfan van de JWR, dus ik hoop niet dat dat afdoet aan mijn verhaal, maar zij zijn wel een hele selectieve groep. Het is geen representatieve weergave van de jeugd in onze regio. Want het zijn allemaal jongeren die ervaring hebben met jeugdzorg. En dan vaak zeggen ze ook nog 'jeugdzorg', waar ik heel graag toch 'jeugdhulp' zeg. Zij hebben bepaalde vaak negatieve ervaringen die hen gekleurd maken. [...] Want we hebben namelijk nog tienduizenden jongeren rondlopen die helemaal nooit ervaring hebben gehad met jeugdhulp, en die er mogelijk ook iets heel zinnigs over zouden kunnen zeggen. En dan met name in de beweging naar voren, dus in het inrichten van ons voorliggend veld en de stevige sociale basis [...]. Dan heb ik een andere groep nodig om daar spreekbuis voor te zijn. [Interview 1: beleidsmakers]

Conclusie en aanbevelingen

In deze conclusie zetten we uiteen hoe de aanpak van het INJ bijdraagt aan het versterken van de agency en zeggenschap van jongeren. Tevens formuleren we een drietal groeirichtingen.

Vijf beleefde werkzame elementen

Op basis van analyse van interviewtranscripten, observaties en documenten hebben we vijf werkzame elementen geïdentificeerd, die volgens stakeholders kenmerkend zijn voor de aanpak van het INJ. We benadrukken hier normaal dat het om *beleefde* werkzame elementen gaat.

- De wijze waarop het INJ georganiseerd is
- De verbindende rol van de aanjagers jongerenparticipatie
- Met geduld aansluiten bij leef- en beleefwereld van jongeren
- 'Echte' inspraak: de stem van jongeren doet ertoe
- Opbrengsten voor jongeren: leren en netwerk

Versterken van agency en zeggenschap van jongeren

Op welke wijze versterken de betrokkenen bij het INJ met hun aanpak nou de agency en zeggenschap van jongeren? Zoals we in de inleiding van deze rapportage zagen gaat het bij het arrangeren van agency om vier kernonderdelen (Abdallah et al., 2023).

1. Aansluiten: het met elkaar afstemmen, voortdurend checken of je elkaar nog begrijpt
2. Uitnodigen: veilige en vertrouwde omgeving en activiteiten creëren (een tussenruimte)
3. Uitdagen: comfortzone oprekken, jongeren de leiding geven
4. Agenderen: mogelijkheden voor jongeren uitbreiden

In de aanpak van de aanjagers jongerenparticipatie hebben we al deze vier elementen teruggezien. De aanjagers jongerenparticipatie nemen de tijd om jongeren te ontmoeten en te leren kennen alvorens zij hen uitnodigen om deel te nemen aan activiteiten van het INJ. Vervolgens investeren zij in het creëren van een vertrouwde en veilige plek voor jongeren, waar er oprechte interesse in ze is. Vanuit deze vertrouwde plek worden zij uitgedaagd om hun mening te verwoorden of andere creërende of organiserende talenten te ontdekken. De jongeren worden hier ook in gefaciliteerd en bij begeleid. Tenslotte zorgen de aanjagers jongerenparticipatie ervoor dat de stem van jongeren ook daadwerkelijk wordt gehoord op de plekken waar deze van betekenis is voor beleidsvorming in de jeugdhulp. Zij maken zich er vervolgens sterk voor dat er richting de jongeren wordt teruggekoppeld wat er met hun stem is gedaan.

Alles overziend zouden we kunnen stellen dat de aanjagers jongerenparticipatie werken op een manier die in de sociaal werk literatuur ook wel als 'structuraliseren' wordt getypeerd (Scholte, 2018; Van Pelt & Rocak, 2023). "Je kunt niet alles op individueel niveau oplossen" zegt Scholte (2018) daarover "je zult ook richting politiek en beleid iets moeten doen. Dat noemen we dan structuraliseren. Daarbij til je de problematiek juist

boven het individuele niveau uit en streef je naar maatschappelijke aanpassingen” (par. 3). Hierbij past ook de typering van aanjager jongerenparticipatie als ‘citizen agent’, waar we bij de uitwerking van de rol van aanjagers jongerenparticipatie al aan refereerden; een verbinder tussen leef- en systeemwereld, die op die manier opkomt voor de belangen voor mensen wiens stem minder (snel) gehoord wordt (Maynard-Mooney & Musheno, 2000). Aanjagers jongerenparticipatie lijken in hun rol te opereren als een soort ‘ander onder gelijken’ (Spierts, 2014). Jongeren voelen zich door hen gezien en gehoord en gelijkwaardig behandeld, maar tegelijkertijd voegen de aanjagers jongerenparticipatie iets anders en nieuws aan hun leefwereld toe. Ze hebben toegang tot belangrijke hulpbronnen waartoe de jongeren zelf de toegang ontberen: zij kunnen de link leggen met beleidsmakers die het jeugdbeleid vormgeven. In die zin zijn ze een soort ‘sociale makelaar’, die de voor hem of haar bereikbare middelen inzet om de ander te ondersteunen (Szreter, 2002).

Groeimogelijkheden

Hoewel vrijwel alle respondenten die we spraken enthousiast waren over de aanpak van het INJ en zij het belang van jongerenparticipatie allen onderstreepten, signaleerden we in het resultatenhoofdstuk ook enkele uitdagingen bij het vormgeven aan jongerenparticipatie. Deze uitdagingen resulteren in de volgende drie groeimogelijkheden:

1. Nog meer investeren in brug naar beleid

Het lukt de aanjagers jongerenparticipatie om een brug te bouwen naar de leefwereld van jongeren. De geduldige en duurzame aanpak die nodig is om de stem van jongeren te kunnen laten horen, staat echter soms haaks op de wereld van beleid en beleidsmakers. Hoe zouden aanjagers jongerenparticipatie, nog meer dan zij al doen, kunnen aansluiten bij de systeemwereld? En hoe zouden beleidsmakers meer los kunnen komen van systemen en van hoe zij gewend zijn te werken? De onderzoeksresultaten en plan van aanpak bijeenkomsten hebben duidelijk gemaakt dat strategisch handelen van de aanjagers jongerenparticipatie hierbij essentieel is.

2. Representatie: inclusie van jongeren met diverse achtergronden

Gezien de landelijke ontwikkelingen (denk aan de transformatie en hervormingsagenda jeugd; Rijksoverheid, 2023) waarin de zorg voor de jeugd in toenemende mate verschuift naar het voorliggend veld, naar normaliseren en het versterken van sociale netwerken rondom gezinnen, zou het goed kunnen zijn om niet alleen jongeren te betrekken met een achtergrond in de jeugdhulp maar juist ook jongeren te betrekken die dat (nog) niet hebben. Het is daarbij ook belangrijk om oog te hebben voor culturele diversiteit. Op die manier kan het INJ toewerken naar meer representatieve vertegenwoordiging van de stem van jongeren in de regio.

3. Verduurzamen

De rol van de aanjager jongerenparticipatie is allesbepalend gebleken voor het succes van het INJ. Zij vormen de spil, de tolk tussen jongeren en beleid. Hoewel een aanjager

jongerenparticipatie over specifieke kennis en vaardigheden dient te beschikken, blijkt het toch vooral ook om een houding te gaan die sterk persoonsafhankelijk is. Dit maakt het werk menselijk en uniek, maar tegelijkertijd ook moeilijk overdraagbaar en daarmee kwetsbaar. Het verdient aanbeveling om na te denken over de belangrijke rol van aanjager jongerenparticipatie en hoe deze rol te verduurzamen is. Het beschrijven van de kwaliteiten en vaardigheden waarover een aanjager dient te beschikken, kan een leidraad zijn in het aannemen, inwerken en begeleiden van nieuwe aanjagers. Dit om te voorkomen dat het succes afhankelijk is en gebonden aan een specifiek persoon. Ook werd in meerdere van de plan van aanpak bijeenkomsten geopperd om te investeren in uitwisseling en intervisiemomenten tussen professionals en beleidsmakers die zich met jongerenparticipatie bezighouden om op die manier kennis en ervaring te delen en overdraagbaar te maken.

Geraadpleegde literatuur

- Abdallah et al. (2023). Agency arrangeren. Speelruimte voor jongeren als changemakers. Literatuurstudie. Geraadpleegd van <https://www.kenniscentrumongelijkheid.nl/wp2023/wp-content/uploads/2023/04/Literatuurstudie-Agency-Arrangeren-DEF.pdf>
- Abdallah et al (2023). Speelruimte voor jongeren als changemakers. Praktijkhandreiking. Geraadpleegd op 7 januari 2025 van <https://www.kenniscentrumongelijkheid.nl/wp2023/wp-content/uploads/2023/12/Praktijkhandreiking-agency-arrangeren-2.0.pdf>
- Abdallah, S., Volman, M., Day, M., Distelbrink, M., Soetrik, I., Pehlivan, T., Schelvis, E. & Yusuf, M. (2024). Benut veranderkracht en verander macht van jongeren. Geraadpleeg op 11 december 2024 van [Benut veranderkracht en verandermacht van jongeren – Sociale Vraagstukken](#)
- Boeije, H. (2015). *Analyseren in kwalitatief onderzoek. Denken en doen*. Amsterdam: Boom.
- Feringa, D. (2013). *Burgerschap als ambacht. Jongerenraden in Nederland*. Delft: Eburon.
- Feringa, D. (2014). Jongerenraden zijn waardevol voor burgerschap. Geraadpleegd op 7 januari 2025 van <https://www.socialevraagstukken.nl/jongerenraden-zijn-waardevol-voor-burgerschap/>
- Groot, N. de & Zwet, R. van der (2019). *Toolkit implementatie. Eerste hulp bij verspreiding en implementatie van sociale interventies voor interventie-ontwikkelaars en organisaties*. Utrecht: Movisie.
- Hofman, J. (2000). De autocipatieladder en de achterkant van de participatieladder. Geraadpleegd van https://vng.nl/files/vng/vng/Documenten/Extranet/Burgerzaken/bestanden_burgerparticipatie/autocipatieladder_en_achterkant_van_parrticipatieladder.pdf
- Kaulingfreks, F. (2023). Beschouw jongeren als expert. Interview. Geraadpleegd van: <https://www.movisie.nl/artikel/femke-kaulingfreks-beschouw-jongeren-expert>
- Maynard-Moody, S., & Musheno, M. (2000). State agent or citizen agent: two narratives of discretion. *Journal of Public Administration Research and Theory*, 10(2), 329-358.
- NJI (2018). Top 10 beschermende factoren. Voor een positieve ontwikkeling van jeugdigen. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut. Geraadpleegd van https://www.nji.nl/sites/default/files/2021-05/Top-tien-positieveontwikkeling-jeugd_0.pdf
- Rijksoverheid (2023). Hervormingsagenda jeugd 2023-2028. Geraadpleegd van <https://open.overheid.nl/documenten/addec5d5-279c-40de-b607-7b64e8441602/file>
- Scholte (2018). Je kunt niet alles op individueel niveau oplossen. Margot Scholte over haar Marie-Kamphuis lezing. Geraadpleegd op 8 Januari 2025 van <https://www.movisie.nl/artikel/je-kunt-niet-alles-individueel-niveau-oplossen>

- Sieckelinck, S., & Kaulingfreks, F. (2022). *Speelruimte voor identiteit. Samenwerken aan veerkrachtige identiteitsvorming van jongeren*. Amsterdam: Amsterdam University Press
- Spierts, M. (2014). *De stille krachten van de verzorgingsstaat. Geschiedenis en toekomst van sociaalculturele professionals*. Amsterdam: Van Gennep.
- Szreter, S. (2002). The State of Social Capital: Bringing Back in Power, Politics, and History. *Theory and Society*, 31(5), 573-621.
- Unicef (zd). Kinderrechten. Online geraadpleegd van <https://www.unicef.nl/over-unicef/kinderrechten>
- Urwin, P., Di Pietro, G., Sturgis, P., & Jack, G. (2008). Measuring the Returns to Networking and the Accumulation of Social Capital: Any Evidence of Bonding, Bridging, or Linking? *American Journal of Economics and Sociology*, 67(5), 941-968.
- Vries, L. de & Donker, A. (2024). Jeugdparticipatie in gemeenten. Een inhoudelijke verkenning. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut. Geraadpleegd op 7 januari 2025 van <https://www.nji.nl/uploads/2024-07/Jeugdparticipatie-in-gemeenten.pdf>
- Winter, M. (2011). *Verbeter de wereld begin bij de opvoeding*. Amsterdam: SWP.
- Winter, M. de (2017). *Pedagogiek over hoop. Het onmiskenbare belang van optimisme in opvoeding en onderwijs*. Afscheidsrede. Utrecht: Universiteit Utrecht.
- Winter M. de (2024). *Medemenselijk opvoeden. Samenlevingspedagogiek voor een hoopvolle en daadkrachtige generatie*. Amsterdam: SWP.